

ȚIGANII (RROMII) DE LA BUZĂU

Valeriu NICOLESCU

Se împlinesc anul acesta 514 ani de la primul document care le menționează prezența în județ și 488 de ani de când au fost așezați în Buzău. Primul este hrisovul din 15 iunie 1499 al domnitorului Radu cel Mare, ctitorul Episcopiei Buzău, prin care se întărea lui Chicoș o ocină (parte dintr-o moșie n.n.) și țigani cu precizarea *că sunt acele sate toate și ațigani, veche și dreaptă ocină dedină a jupânului Chicoș*¹. Al doilea hrisov a fost emis în cancelaria domnitorului Radu de la Afumați, la 8 septembrie 1525 și se referă la dania către Episcopia Buzău a unor sălașe de țigani și 3 mori pe râul Buzău².

Autorii unor monografii dedicate problemei țiganilor³ confirmă că aceștia sunt o populație nomadă de origine indiană, numiți cu termenul grecesc *athinganos* sau *atsinganos* (de neatins) sau cel slavonesc *țiganinu*. Ei au migrat din India în Europa între secolele IX-XVI, în mai multe valuri. În secolul IX au ajuns în Persia, la mijlocul secolului XI (cca. 1068) în Imperiul bizantin. La începutul secolului XIV sunt semnați în Tracia, de unde apoi au plecat către Grecia și în Balcani. La 1348 sunt semnați în Serbia, în 1378 în Bulgaria, în 1385 în Țara Românească, cca. 1400 în Transilvania și în 1428 în Moldova. Un document din 1422, îi semnalează în Ungaria, în secolul al XV-lea în Imperiul romano-german – în Saxonia Inferioară, Elveția, Olanda, în 1419 în Franța, în 1422 în Italia, apoi în Spania iar în secolul XVI în Anglia și Scandinavia.

Primul document care face referiri la ațigani din Muntenia a fost emis în 1385, în cancelaria domnitorului Dan I (cca. 1383 -1386). Este un hrisov prin care se dăruia mănăstirii Tismana, între altele, și 40 sălașe de *ațigani*, foști robi ai mănăstirii Vodița⁴. Documente ulterioare le atestă prezența timp de peste 400 de ani (până la mijlocul secolului al XIX-lea), având statutul de robi, făcându-se referiri la sălașe, familii sau indivizi vânduți, schimbați, dăruiți, dați

¹ *Documente privind Istoria României* (D.I.R.), B., Țara Românească, veacurile XII-XV (1217-1500), Ed. Academiei, București, 1953, p. 261-262, document 277 /15 iunie 1499.

² *Idem*, veacul XVI, vol. I (1501-1525), Ed. Academiei, București, 1951, p. 190-192, document 197/8 septembrie 1525.

³ George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, Fundația Regele Carol I, București, 1939; Viorel Achim, *Țigani în istoria României*, Ed. Enciclopedică, București, 1998; Lucia Nastasă, Andrea Varga, *Țigani din România (1919-1944)*, Cluj, 2001; Al. Gaiță, *Țigani din Curbura Carpaților*, Buzău, 2004.

⁴ Viorel Achim, *op.cit.*

ca zestre sau lăsați moștenire. Ca apartenență, ei erau proprietatea statului, mănăstirilor și schiturilor sau boierilor. Erau recunoscuți după meserii și port – rudarii sau aurarii (zlătarii, de la slavonescul *zlato* = aur n.n.), ursarii, lingurarii, lăieșii, spoitorii.

Bărbații practicau diferite meserii, ocupația etalon fiind fierăria și potcovirea cailor, ei confecționând diferite unelte, potcoave, caiele, șine pentru roțile de la căruțe, etc. Alții erau zidari, lemnari sau îndeplineau diferite munci, între care tăiat și cărat lemne și, în unele cazuri, chiar munci agricole. Femeile efectuau activități casnice, în special torsul lânii. Robii așezămintelor religioase îndeplineau muncile curții, alții erau servitori sau meseriași iar țiganii boierilor erau, de asemenea, servitori, meseriași sau erau folosiți în activități agricole.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea se fac referiri la patru categorii de robi domnești: *rudarii* – sau aurarii care extrăgeau praful de aur din nisipur apelor curgătoare (în limba romanes, rudar este echivalent cu aurar), *ursarii* – adică cei care mergeau prin sate cu urși domesticiți, *lingurarii* (mai erau cunoscuți și ca rudari, adică cei care lucrau scule groase din lemn) – care confecționau linguri și alte obiecte din lemn și *lăieșii*⁵ – cei care erau fierari, zidari sau făceau piepteni din os. Ei trăiau în corturi cu care se deplasau dintr-un loc în altul în căutare de comenzi pentru meșteșugul lor, cu obligația însă de a plăti o dare stăpânului în funcție de situația lor. Țiganii mănăstirilor și cei ai boierilor erau cunoscuți sub numele de *lăieși* – nomazi ce aveau obligația să achite dajdia către stăpân și *vătrași* - adică statorniciți într-un sat și asimilați locuitorilor. Ei efectuau diferite activități gospodărești (țigani căsași sau de curte) sau munceau la câmp (țigani de ogor sau de câmp). Cei mai mulți însă erau fierari, potcovari – ocupații tradiționale specifice etniei, lăcătuși, zidari sau făceau cărămizi, prelucrau piatra, erau olari, morari, ciubotari, curelari, bucătari sau cârciumari. Ei constituiau o sursă ieftină și sigură aducătoare de venituri pentru stăpânii lor.

În 1757, Neagu țiganu vindea vin la o cârciumă a Episcopiei, la fel și Cristina țigancă în 1789. Unii dintre ei erau folosiți și la munca câmpului, inclusiv la tăiatul și căratul lemnului, țigăncile efectuând diverse activități casnice, în special cele legate de prelucrarea lânii⁶. Este interesant de semnalat că între cei care aveau diverse îndeletniciri pe lângă stațiile de poștă, aflate pe traseele drumurilor poștei de călători, erau și dârvari⁷, adică țigani scutelnici care nu aveau o anume calificare și care se ocupau cu tăiatul și căratul lemnului, ca de altfel și pentru nevoile mănăstirilor și curților boierești. Din a doua jumătate a secolului al XVII-lea sunt menționate țigănci cusătorese,

⁵ Lăieș = țigan de laie sau nomad, deosebit de țiganul de vatră sau sedentarizat.

⁶ Dim. Gh. Ionescu, *Istoria orașului Buzău*, Ed. Litera, București, 1979, p. 96.

⁷ De la slavonescul *druvari* = lemnar.

cizmari, servitori de curte, etc., la 1832 fiind amintiți în județul Slam Râmnic, doi fierari, Marin și Constantin heraru, Ocârmuirea județului fiind încunoștiințată de fuga lui Sava fierarul. Alte documente fac referiri la Marcea țiganul lăutar, Tatu viorarul și Constantin viorarul din Schei, catagrafia din 1838 incluzând și pe Dobrin, fiul lui Gheorghe lăutar din Mănești⁸.

Ca organizare erau constituiți în sălașe formate din corturi în care locuiau mai multe familii, având posibilitatea să se deplaseze din loc în loc, așezându-se la marginea satelor, afară de aurari care se așezau pe malul râurilor și rudari (cei care confecționau diferite obiecte din lemn - albi, linguri, fuse etc.), la marginea pădurilor. Trăiau în cete, compuse din cca. 30-40 familii sub conducerea unui jude (giude), ales pe viață, dintre cei mai puternici și înțelepți bărbați. Acesta judeca diversele pricini și strângea dările cuvenite, el fiind scutit de orice obligații. Din scolul al XV-lea apare o altă categorie de slujbași, cu sarcini de a supraveghea cetele de țigani, numiți cnezi, vătafi sau vornici de țigani, apoi zapcii. Ei își îndeplineau atribuțiile cu ajutorul bulibașilor și juzilor.

Având statutul de robi ei puteau fi vânduți, dăruiți, schimbați sau lăsați moștenire, nu de puține ori în foile de zestre ale fetelor specificându-se și țigani sau țigănci. La 7 iulie 1546, episcopul Paisie confirma dania marelui armaș Țintea către Episcopie a unor proprietăți și cu țigani. Un document din 4 septembrie 1585 se referă la dania făcută Episcopiei de către fostul mare postelnic Stoica a unor ocini la Maxim și Crăpești, cu rumâni și țigani. La 27 mai 1586, au fost emise două documente, din care unul cu data probabilă, prin care satul Țigănești, cunoscut astăzi sub numele Ursoaia, a fost dat de jupâneasa Chera și clucerul Vlaicu mănăstirii Aninoasa, anterior, prin documente datate 29 mai 1546, 28 iulie 1555, 9 ianuarie 1569 și 2 noiembrie 1574, satul respectiv fiind confirmat ca proprietate a clucerului (în 1546 apare ca vistier), după judecată. Dreptul de proprietate este confirmat mănăstirii Aninoasa la 9 ianuarie 1588, menționându-se ca danie a jupânesei Chera din Cioceni. Un alt document, datat 4 mai 1645, este cartea de judecată a 12 boieri, prin care s-a făcut hotărnicia moșiei Țigănești, părțile mănăstirii Aninoasa și ale iuzbașului Dragu. Hătmâneasa moldoveancă, Ilinca Racoviță a donat Episcopiei în 1734, mai mulți țigani, alte danii fiind consemnate de către alți boieri la 16 octombrie 1735, 12 iunie 1743, 1772, 1776, 13 august 1825⁹.

Sunt și documente care se referă la vânzare (cea mai grea situație pentru ei fiind vânzarea copiilor), zălogire sau schimb de țigani. La 20 august 1602,

⁸ Al. Gaiță, *art. cit.*, p. 6 și 8.

⁹ D.G.A.S., Indice cronologic nr. 3, Episcopia Buzău, București, 1958, p. 15, nr. crt. 32; p. 16, nr. crt. 74; p. 20, nr. crt. 93; p. 23, nr. crt. 139; p. 24, nr. crt. 145 și 146; p. 25, nr. crt. 156; p. 51, nr. crt. 538 (în continuare: Indice cronologic nr. 3).

clucerul Măciucă a vândut doamnei Neaga o țigancă, la 31 mai 1640, egumenul Arvechie de la schitul Ciolanu a vândut o țigancă Episcopiei, iar la 6 octombrie 1728, jupâneasa Despina, soția lui Stanciu Bunaiachi, a vândut țigani schitului Alunișu, țiganii schitului fiind menționați și de documentul din 8 ianuarie 1662. Un document din 22 mai 1634 se referă la zălogirea unui țigan de către armașul Radu, dat ca garanție episcopului Efrem, pentru o datorie. Sunt destule documente care se referă și la schimburi de țigani: 27 mai 1636, popa Erimia cu jupâneasa Marica; 7 mai 1643, schimbați pe 100 vedre de vin, egumenul mănăstirii Menedic (Vintilă Vodă) cu egumenul Clim de la Vaideei; 8 noiembrie 1651, Episcopia cu spătarul Cristian; 18 februarie 1653, Episcopia cu egumenul Arvechie de la schitul Ciolanu; 14 septembrie 1662, țiganci schimbate între Episcopie și jupâneasa Ilinca, soția logofătului Moise din Căndești; 18 mai 1670, între vătaful Pană, fiul lui Pană Pepono și vornicul Negoită Tătăranu; 8 iulie 1671, Episcopia cu mănăstirea Bradu, țiganii mănăstirii fiind amintiți într-un document din 22 martie 1646. Țiganii mănăstirii Izvorani sunt atestați într-un document din 27 octombrie 1662. La 26 noiembrie 1684, vornicul Negoită vindea un copil de țigan, un alt copil fiind vândut tot de el, la 20 ianuarie 1687¹⁰. Sunt semnalate și situații când s-a procedat la împărțirea țiganilor între proprietari – la 28 ianuarie 1620 și 7 aprilie 1624, când boierii Ștefan și Radu au primit învoire de a-și strânge țiganii împărțiți, cât și la 11 ianuarie 1653 a unor copii de țigani, între Episcopie și jupâneasa Petrana, soția spătarului Jipa de la Vernești. În 1660 mănăstirea Pinu și postelnicul Mihai au împărțit bucate, vin și țigani. Iar documentul din 16 octombrie 1735, se referă la un copil de țigan, dăruit la nuntă de Radu, fiul lui Drăgan, lui Dumitru. Un document din 16 august 1650 face referire la închinarea unui țigan față de stăpânul său, după ce s-a căsătorit. Interesant este documentul prin care mai mulți țigani fugiți din Moldova s-au socotit de bună voie robi ai Episcopiei: *de bună voie și nesiliți de nimeni să fim robi ai casei și cine se va trage din noi să fie toți robi în veci, că noi ai Episcopiei suntem*. Amintim și schimbul de țigani dintre episcopiile de la Roman și Buzău, întâmplat la 21 decembrie 1764¹¹.

La 29 noiembrie 1519, pârcălabului Tetiu din Pâcleni i se întărea dreptul de proprietate asupra unor țigani, iar la 27 martie 1535, domnitorul de origine buzoiană, Vlad Vintilă (Vintilă vodă), confirma Episcopiei dreptul de stăpânire a unei livezi, localizată *unde este Țigănia* (în sensul de mahalaua

¹⁰ *Ibidem*, p. 27, nr. crt. 188; p. 38, nr. crt. 352; p. 39, nr. crt. 366; p. 43, nr. crt. 418; p. 47, nr. crt. 481; p. 59, nr. crt. 650; p. 61, nr. crt. 683; p. 75, nr. crt. 872 și 879; p. 82, nr. crt. 977; Al. Gaiță, *art. cit.*, p. 7.

¹¹ Indice cronologic nr. 3, p. 31, nr. crt. 239; p. 32, nr. crt. 352; p. 58, nr. crt. 631; p. 62, nr. crt. 689; p. 75, nr. crt. 872; p. 208, nr. crt. 2683, p. 242; Al. Gaiță, *art. cit.*, p. 7.

locuită de țigani), *locul de hotar*. Și alți domnitori au dăruit țigani Episcopiei astfel că în 1739 aceasta deținea deja 20 sălașe, numărul crescând la 67 în 1819 cu 217 suflete. Erau fierari, potcovari, căldărari, spoitori, cărămidari sau executau muncile curții. La 25 noiembrie 1535 se întărește postelnicului Mihnea țigani pe moșia Bădeni; la 5 aprilie 1548 și 2 iulie 1569, câte un sălaș de țigani Episcopiei Buzău; la 10 mai 1555, mai mulți țigani, slugerului Udriște; la 12 august 1575, rumâni și țigani, marelui postelnic Stoica; la 16 martie 1580, alți țigani marelui vornic Mitrea, înfrățit cu postelnicul Radu. Hrisovul domnitorului Alexandru Mircea din 29 martie 1570 întărea episcopului Athanasie o familie de țigani (*un țigan anume Tudoran cu țiganca lui, pentru că au fost acest țigan de moștenire al Sfintei și Dumnezeuștii Episcopiei și acești țigani mai sus ziși, au fost din țigănia domnească*), documentul din 1 septembrie <1526> făcând referire la judecata dintre nepoții postelnicului Stoichiță și Petru din Buzău pentru două sălașe de țigani. Lui Mitrea, fost mare vornic, i se întărea în 1582 un sălaș de țigani, iar domnitorul Petru Cercel întărea, la 11 martie 1584, marelui comis Badea, ocini și ațigani. La 4 septembrie 1585, lui Crețu din Buzău i se confirmă proprietatea asupra moșiei Berindești, cu mori și țigani, dania fostului mare postelnic Stoica. Mihnea Turcitul confirma, la 27 mai 1586, mănăstirii Aninoasa de la Cislău, satul Țigănești (Ursoaia, comuna Viperești, menționat și la 9 ianuarie 1588), cât și sălașe de țigani, atât mănăstirii cât și lui Preda, fiul lui Neagoe și nepotul clucerului Vlaicu. La aceeași dată, a confirmat sate cu ațigani și jupâneselor Chera și Mușa, fiicele clucerului Vlaicu, pe care acestea le vor dăruii apoi mănăstirilor Aninoasa și Runcul din zona Cislăului. Un document din 27 februarie 1586 se referă la confirmarea stăpânirii vornicului Mitrea asupra unor proprietăți la Săhăteni și Greci (Greceanca), cât și a unor țigani¹². Alte documente de întărire au fost emise la 24 ianuarie 1589, pentru țigani Stanei; la 20 decembrie 1593, lui Datco; la 16 aprilie 1596, lui Jipa cel Bătrân¹³.

Mihai Viteazul confirma, la 16 aprilie 1596, lui Jipa, un țigan cu doi copii, iar la 12 septembrie 1614, Doamna Neaga a dăruit mănăstirii Aninoasa, zidită de ea, sălașe de țigani. Alte documente, datate 6 septembrie 1622, 20 iunie și 20 octombrie 1627 fac referiri, de asemenea, la țigani. Primul este un hrisov al domnitorului Radu Mihnea prin care a dăruit lui Vasile un țigan cu fiul său, prinși că au furat marfa unui negustor din Gherghița, anume Nedelcu și răscumpărați *din ștreang* (de la spânzurătoare) de Arsenie, egumenul mănăstirii Banu. Celelalte două au fost emise în cancelaria domnitorului Alexandru Coconul și întăresc, primul un țigan din Bădeni dăruit vornicului

¹² *Ibidem*, p.14, nr. crt. 17; p. 15, nr. crt. 35; p. 16, nr. crt. 49; p. 18, nr. crt. 76; p. 20, nr. crt. 96; p. 22, nr. crt. 126; p. 23, nr. crt. 130 și 140; p. 24, nr. crt. 143 și 144; p. 3.

¹³ *Ibidem*, p. 25, nr. crt. 160; p. 26, nr. crt. 168 și 175.

Mihalcea din Pătărlagele și al doilea, un sălaș de țigani, dăruit fostului mare vistier Buzinca¹⁴. Alte documente referitoare la țigani au fost emise la 17 și 26 ianuarie, 2, 17 aprilie și 21 septembrie 1655; 22 aprilie 1656; 22 februarie 1660; 18 mai 1670; 2 aprilie 1673; 16 aprilie și 14 septembrie 1675; 10 mai 1676; 21 februarie 1677; 18 iunie 1680; 1 august 1681; 25 mai și 1 iulie 1682; 20 septembrie 1696; 20 ianuarie 1697; 12, 22 ianuarie și 26 aprilie 1699; 17 aprilie și 5 iulie 1700; 25 aprilie 1701; 5 iunie și 1 august 1702; 26 noiembrie 1704; 14 aprilie și 17 mai 1705; 13 aprilie 1706; 15 februarie 1715; 14 martie 1723; 20 aprilie 1726; 13 septembrie 1729; 30 iulie 1732; 20 mai și 12 iunie 1733; 20 martie și 27 iulie 1734¹⁵.

În 1734, în jurul mănăstirii Banu erau 18 sălașe de țigani. Iar foaia de zestre întocmită la 29 iulie 1841 de paharniceasa Elenca Hrisoscoleu, pentru fratele ei, medelnicerul Costache, cuprindea pe lângă alte bunuri care-i reveneau și țigani.

Documentele consemnează sălașe de țigani nu numai pe proprietățile Episcopiei sau ale unor boieri, dar toate schiturile și mănăstirile îi foloseau pentru muncile din curte, unii dintre aceștia fiind meșteri pricepuți în diverse meserii – fierari, dulgheri, cărămidari etc. Interesant este faptul că mănăstirile și proprietarii erau răspunzători pentru faptele țiganilor robi, în corespondența primită de ocârmuirea județului făcându-se referire la urmărirea și prinderea țiganilor fugiți sau la alte aspecte privind pe aceștia. Un asemenea document face referire la jalba unei familii de țigani cumpărată de Hristodor Filittis din Nișcov prin care cer să fie liberi deoarece erau țiganii statului, dar plângerea lor nu este acceptată astfel că au rămas în proprietatea cumpărătorului. Alte documente se referă la măsurile pentru prinderea țiganilor mănăstirești și boierești fugiți de la stăpânii lor¹⁶.

Cunoscutul dicționar al județului Buzău¹⁷, la capitolul dedicat comunei Simileasca sau Iorguleasca, aflată și pe moșia boierilor Filipești, ctitorii

¹⁴ D.I.R., veacul XVI, vol. II (1526-1550), p. 172-173, document 169/27 martie 1535; vol. III (1551-1570), p. 351, document 404/29 martie 1570; vol. V (1581-1590); p. 152-153, document 163/11 martie 1584; p. 239, document 253/27 mai 1596; p. 239-240, document 254/27 mai 1586; p. 260-261, document 272/1 septembrie <1586>; vol. VI (1591-1600), p. 209, document 222/16 aprilie 1596; idem, veacul XVII, vol. I (1601-1610), p. 323-324, document 386/12 septembrie 1614; vol. IV (1621-1625), p. 190-191, document 200/6 septembrie 1622; *Documenta Romaniae Historica* (D.R.H.), XXI, Ed. Academiei, București, 1965, document 244/20 iunie 1627; *ibidem*, document 277/20 octombrie 1627.

¹⁵ D.G.A.S., *Indice cronologic nr. 3* – Episcopia Buzău.

¹⁶ Serv. Arh. Naț. Bz., fond Ocârmuirea Județului Buzău, dosar 85/1831, 54/1832, 29/1837-1839.

¹⁷ B. Iorgulescu, *Dicționarul geografic, statistic și economic al județului Buzău*, București, 1892, p. 457-458, 508.

bisericii de aici, menționează că au fost aduși țigani în secolul al XVI-lea, formând cătunele Simileasca-Banu, Cărămidări și Ursari. La Cislău, identifică 20 mangalagii (cei care făceau cărbuni din lemn – mangal) și țigani lăutari și câțiva țigani la Ciuta – Măgura. Iar harta sa din 1830, marchează trei țigăni: a Episcopiei, a mănăstirii Banu și Țigănia Brădeanu. Se fac referiri la toponimice ca *Țiganca*, la Mihăilești; *Fântâna lui Țigan* și *Muscelul Țigan*, veche denumire a satului Pălici de la Rușavățu, *Coasta Țiganului*, la Vintilă Vodă, *Valea Țiganului*, la Pleșcoi și Beceni.

Pentru secolul al XIX-lea, întâlnim în documente informații despre Urse și Alexe, țigani cărămidari; Dăndică, robul lui Dumitrache Hrisoscoleu, care nu a făcut cărămida promisă pentru o biserică; Chira Stanciu și alți robi care nu au făcut cele 80.000 de cărămizi pentru care au fost plătiți, sau alți doi cărămidari, Constantin și Matei, care nu au făcut 40.000 de cărămizi pentru postelnicul Dumitrache. Iar Hristodor Filitis, s-a judecat cu țigani ursari care își aveau sălașele în satul Gomoiești, cărora le-a dat 1100 taleri ca să-i aducă mai mulți catări, iar cojocarul Manea Ifrim din Nișcov l-a acționat în justiție pe Oprea țiganu pentru că nu i-a lucrat *obiectele din fier* comandate. Într-un alt proces, Manole, zidar, s-a judecat cu țigani salahori care au lucrat la biserica „Sf. Îngeri” (refăcută între anii 1833-1838)¹⁸.

Au fost, ca și mai înainte, procese pentru posesia unor robi țigani; Luxandra Alexandrescu și băneasa Safta Brâncoveanu pentru 12 suflete; fostul mare serdar Silvestru Filitis cu postelnicul al treilea Ion Penescu, pentru 2 țigani, în 1837, Iordache Bilciunescu având un diferend cu Naum, starețul mănăstirii Poiana Mărului pentru niște țigani¹⁹.

Potrivit primei „constituții” a Principatelor, Regulamentul Organic (1832) la articolul 95 se stipulează ca la fiecare 7 ani să se facă recensământul țiganilor de pe moșiile statului, separat urmând să fie trecuți aurarii (zlătarii, de la *zoloto* – aur) care plăteau o capitație (impozit pe cap, adică personal) de 50 lei pe an, restul câte 30 lei. Țigani din cuprinsul târgului care practicau diferite meserii (fierari, potcovari, dulgheri etc.) urmau să fie trecuți între membrii corporației de meseriași cu obligația de a plăti patenta (contribuția anuală plătită de meseriași sau negustori). Articolul 67, aliniatul 2 prevedea că țigani de pe moșiile mănăstirești sau ale boierilor, care practicau diferite meserii, erau scutiți de plata patentei. Interesant că autoritățile erau îndemnate să ia măsuri ca să le ușureze viața, *să-i facă a-și pierde plăcerea de a viețui întru rătăcire și să-i alăture la ale pământului*, intenție laudabilă dar care, indiferent de

¹⁸ Serv. Arh. Naț. Bz., fond Tribunalul Buzău, dosar 177/1831, 205, 417, 528 și 565/1833, 316 și 658/1836.

¹⁹ Idem, fond Ocârmuirea Județului Buzău, dosar 11/1837.

măsurile adoptate, nu i-au făcut să-și uite pornirile lor boeme, de a se simți liberi și neconstrânși de vreo legiuire.

Articolul 117 stipula că mai multe sălașe de țigani de pe moșiile statului formau o vătășie, fiecare condusă de un vâtaf (bulibașa²⁰), iar sălașele formau 4 subocârmuiri de țigani aflate sub ascultarea Vornicului Temnițelor. Acesta trimitea vâtafilor listele cu numele țiganilor birnici și dajdia ce trebuia să o plătească fiecare familie, obligație de care era răspunzător vâtaful.

În caz de deces, văduva achita dajdia ultimului trimestru, pe viitor fiind scutită de vreo obligație fiscală. Întâlnim în documente și numele unor vâtafi de țigani, de exemplu Vasile, care se judeca cu mai mulți din țiganii pe care-i avea în ascultare, pentru că nu-și plăteau dajdia; Ion, vâtaf de țigani domnești din plaiul Pârscov; 3 vâtafi de țigani chemați în instanță de Hristodor Filitti, *pentru banii ce-i au în primire* (adică cei strânși de la țigani și pe care nu-i predaseră), sau Lupu, vâtaful robilor hatmanului Mihai Filipescu, care se judeca cu boierul Ștefan Antonescu pentru niște fân²¹. În alte cauze, figurează țigani acționați în instanță pentru datorii de bani – Puiu țiganu din Buzău cu Preda cizmarul, pentru 10 galbeni; Irimia țiganul pentru 110 lei datorăți lui Sava din Lipia, sau alt datornic, Sava țiganu din Macoveiu (Padina)²².

Nu puține sunt cauzele în care sunt judecați pentru diverse infracțiuni, intrând astfel în conflict cu autoritățile. Un ordin din 6 septembrie 1831 către ocârmuirea județului Buzău făcea referiri la unii dintre țiganii boierilor *ce sunt rău nărăviți de se îndeletnicesc la feluri de nesuferite fapte precum hoții, jafuri și altele*, un an mai târziu cerându-se măsuri pentru paza bunurilor proprietăților. Este de reținut numărul mare de plângeri ale locuitorilor îngrijorați de numărul mare de furturi comise de către țigani, astfel că se ordonă ca toți țiganii care treceau prin județ să fie atent controlați și supravegheați²³. Alte documente conțin informații despre furturi: cinci țigani, învinuiți pentru furtul unei noatene; Gheorghe Dobrin, Lere Simion Caraban, Dragomir Caraban, Stoica Mogheci, Ștefan Gogoiu și Constantin Vâlcu, robi de pe moșia mănăstirii Mărgineni, pentru furt de vite; Nica, Dumitrache și Maria, bănuți de furturi în satul Căndești; Gheorghe Berindei și Sava Prisada, robi ai Episcopiei, furt de vite; Nicolae Moldoveanu, robul postelnicului Costache, furt de vite; Radu Șerban, rob al boierilor Dăscălești (cu proprietăți la Aldeni-Cernătești), pentru că a furat două iepe și o vacă de la Ghiță Solomon; Matei țiganu, robul lui Petrache Slăniceanu, pentru că a spart o prăvălie din oraș; Matei țiganul, robul slugerului Petrache, pentru furt de bani

²⁰ Cuvânt de origine turcă – *buluk başy* = vâtaful unui sălaș de țigani.

²¹ Serv. Arh. Naț. Bz., fond Tribunalul Buzău, dosar 215/1831, 159/1832, 310/1834.

²² *Ibidem*, dosar 815/1836.

²³ Al. Gaiță, *art. cit.*, p. 8.

de la Pavel grecul; Radu țiganu, pentru furt de piei; Ion Busuioc, rob pe moșia mănăstirii Mărgineanu, furt de vite; Micu rudar, Gheuță, Nicolae Moldoveanu, Matei țiganu, furturi de vite și Marin țiganu, croitor din Buzău, pentru că a furat de la Andreiana, 30 coți pânză și o linguriță de argint. Un alt document se referă la fuga din arestul de la Foșcanii Munteni (reședința județului Slam Râmnic n.n.) unui țigan rob de pe moșia din județ a hatmanului Mihăiță Filipescu, condamnat pentru furt, în 1832, la Vernești, fiind cercetați vătaful Vasile și fratele său, Constantin, pentru falsificare de monedă²⁴.

Situația lor de robi, nemulțumirile datorate obligațiilor, i-au determinat nu de puține ori să fugă în alte locuri unde credeau că pot duce un trai mai ușor, cu atât mai mult cu cât nevoia de brațe de muncă îi determina pe cei care-i primeau să fie mai blânzi cu ei. Nu de puține ori Episcopia a intervenit la domnie să se ia măsuri pentru a i se înapoia țigani fugiți. Un document din 16 aprilie < 1610> se referă la aprobarea dată Episcopiei de către domn de a-și lua țigani din satul Bora (Padina), alte documente, din <1639-1648> și <1640-1649> fiind primul cu o însemnare cu numele țiganilor fugiți, iar cel de-al doilea un răvaș al episcopului Ștefan referitor la țigani fugiți în Moldova. Documentul din 2 noiembrie 1697 se referă la aprobarea dată Episcopiei de a-și strânge țigani fugiți. Iar la 8 ianuarie 1629, Episcopiei i se da învoire să-și ia țigani de la Jipa din Vernești, nepotul mitropolitului Luca, fost episcop al Buzăului²⁵. La 3 iunie 1764, ispravnicilor județului li s-a cerut să *întoarcă* pe cei fugiți, dar la 27 decembrie același an, probabil datorită ineficienței măsurilor acestora, Episcopia solicita domnului învoire să aducă țigani așezați pe o moșie a Episcopiei Roman din Moldova²⁶.

Documentele consemnează și situații când anumite persoane încercau să treacă fraudulos în Moldova țigani. Un raport din 1831 al Ocârmuirii județului Slam Râmnic către Vornicia din Lăuntru semnalând cazul turcului Mustafa care a încercat să treacă în Moldova nu mai puțin decât 11 sălașe de țigani. În 1831 și 1833, se semnalează că la granița cu Moldova erau mai multe sălașe de țigani pregătite să treacă în celălalt principat. S-a dispus luarea de măsuri pentru a fi duși la locurile de unde au fugit²⁷. Pentru a contracara fenomenul, s-a încercat și acordarea unor înlesniri acestora, documentul din 9 ianuarie

²⁴ Serv. Arh. Naț. Bz., fond Tribunalul Buzău, dosar 5/1833, 221/1835, 1, 31, 303, 372, 377, 470, 482, 487, 494, 522, 748, 766/1836; Al. Gaiță, *art. cit.*, p. 8.

²⁵ Indice cronologic nr. 3, p. 28, nr. crt. 196; p. 34, nr. crt. 297; p. 42, nr. crt. 414; p. 43, nr. crt. 426; p. 130, nr. crt. 1620.

²⁶ Dim. G. Ionescu, *op. cit.*, p.96.

²⁷ A.N.I.C., fond Vornicia din Lăuntru, dosar 270/1831; Serv. Arh. Naț. Bz., fond Ocârmuirea Județului Slam Râmnic, dosar 46/1831; 14/1833.

1648 referindu-se la apărarea de globnicii domnești a țiganilor străini de pe moșiile mănăstirii Măxineni²⁸.

Și în secolul al XIX-lea fenomenul va continua, dovadă fie intervențiile la autorități pentru a-i ajuta să-i readucă în stăpânirea lor, fie procesele de la tribunal pentru același scop. În 1833, vătaful Dumitrache a intentat acțiune judecătorească pentru o țigancă fugită la Focșani, Hristodor Filitti reclama că, i-au fugit mai mulți țigani, iar postelnicul Gheorghe din Podu Muncii reclama și el fuga țigăncii Maria²⁹. În 1840, Scarlat Ghica informa Ocârmuirea județului Slam Râmnic că o familie de țigani de pe moșia sa a fugit în Moldova. Ba chiar se întâlnesc situații când robii țigani se mai vând. Este cazul lui Alexandru Ghica sau al Elencăi și Alecu Florescu care au vândut 5 *suflete de țigani* lui Grigore Tăut³⁰. În această situație, în afară de măsurile privind grija ca aceștia să nu fugă, sau de urmărire, prindere și aducere în locul de unde au plecat, s-au efectuat evidențe cu cei fugiți, listele respective fiind comunicate de către subocârmuitori, astfel că ocârmuitorul județului Saac (Săcuieni, desființat de la 1 ianuarie 1845 n.n.), vecin cu județul Buzău, primea de la subocârmuitorului plaiului Pârscov, prin vătaful țiganilor de pe moșia căminarului Alecu Ghica, un tabel cu țiganii pe care acesta îi comunicase ca fugiți. În 1836, tot la Săcuieni se făcea referire la cei 200 de țigani fugiți și stabiliți pe moșiile Măgura și Ungureu³¹.

Pentru o mai bună cunoaștere a situației țiganilor, în 1832, se solicită ocârmuitorilor să efectueze o catagrafiere a țiganilor aflați pe moșiile boierilor. Pentru plasa Câmpul a reieșit că pe moșia lui Mihai Filipescu erau 10 familii, baronul Brâncoveanu avea 6, alte familii aflându-se pe moșia logofătului Dumitrache Hrisoscoleu – Buzoianu. Alți robi țigani sunt înregistrați pe moșiile Zărnești de Slănic și Racovițeni, proprietatea postelnicului Costache Suțu; moșia Caragele, proprietatea soției răposatului Săndulache Hrisoscoleu; moșia Aldeni, proprietatea lui Barbu Dăscălescu; moșia Cernătești, proprietatea lui Dan Dăscălescu. Pentru cei de pe moșiile din plaiurile și plășile județului, catagrafierea s-a efectuat în 1838. Astfel, listele cu țiganii din plaiul Slănic înregistrează pe Șerban lăutarul, clăcaș al mănăstirii Vintilă Vodă, proprietar a 3 pogoane, cal și vacă, fierarul Vlad, fiul lui Toader, cu 13 pogoane luate în dijmă și 13 vite mari; Toader, fiul lui Marin, ce lucra 13 pogoane; Radu, fiul lui Pătrașcu, țigan boieresc; Radu, fiul lui Marin, clăcaș; la Mânzălești, 9 familii, iar la Schei-V.Vodă, 5,6% dintre cele 176 familii erau țigani. În catagrafia din 1832 a orașului Buzău sunt înregistrați 85 țigani, 107 țigănci, cu 137 copii (70

²⁸ Globnic, de la slavonescul *globa* = amendă.

²⁹ Serv. Arh. Naț. Bz., fond Tribunalul Buzău, dosar 233/1833, 485/1834, 281/1836.

³⁰ *Ibidem*, dosar 22 și 70/1835.

³¹ Al. Gaiță, *art. cit.*, p. 10.

băieți și 67 fete), reprezentând 1,2% din totalul populației târgului de la acea dată³².

În această situație, în consens și cu situația din celelalte state europene, încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea se fac auzite voci care cereau emanciparea țiganilor, procesul de dezrobire derulându-se pe parcursul a două decenii. În 1832 s-a elaborat *Legea pentru îndreptarea orânduiei țiganilor* statului prin care se stabilea, pe lângă alte prevederi, obligația ca aurarii să plătească 55 lei (capitația și zeciuală) iar ceilalți câte 33 lei. În 1840 Obșteasca Adunare a reglementat și situația robilor mănăstirești, și erau obligați la plata capitației de 30 lei, plus zeciuală de 3 lei. La 22 martie 1843 s-a dispus dezrobirea țiganilor statului, aceștia fiind scoși de sub ascultarea Vorniciei temnițelor și trecuți în seama ocârmuitorilor de județe, la 28 august 1843, Departamentul Trebilor Dinlăuntru al Țării Românești comunicându-le acestora ca într-un an și jumătate să ia măsuri pentru sedentarizarea țiganilor din județul lor. La 11 februarie 1847 domnitorul Gheorghe Bibescu propune votarea unei legi prin care se reglementa eliberarea țiganilor așezămintelor religioase, capitația ce trebuia plătită de aceștia urmând să intre în fondul pentru răscumpărarea lor. Punctul 14 din programul Revoluției de la 1848, prevedea *dezrobirea țiganilor fără despăgubire*, la 26 iunie guvernul provizoriu decretând eliberarea robilor de pe moșiile boierești, aplicarea prevederilor acestui decret fiind atribuită Comisiei pentru eliberarea robilor. *Legiuirea pentru emanciparea tuturor țiganilor din Principatul Țării Românești* a fost promulgată la 8/20 februarie 1856, eliberându-se astfel efectiv și robii boierilor, pentru fiecare fostul stăpân primind 10 galbeni despăgubire. Legea stabilea ca dările plătite de robii eliberați să intre în fondul de unde se plăteau despăgubirile, dar și obligația ca foștii robi să se statornicească. Astfel, ei au devenit oameni liberi, asimilați fiscal cu birnicii, dar în minus față de aceștia nu beneficiau de un lot de pământ, de vite și unelte de muncă. De aceea, nedepriși cu munca câmpului, vor presta în continuare meșteșugurile lor tradiționale.

Cu timpul, o parte dintre țigani încep să se statornicească în orașe, Muntenia fiind din acest punct de vedere regiunea cu cea mai mare populație țigănească (ex. Buzău, Mizil, Râmnicu Sărat). La 8 septembrie 1934, un „reporter de investigații” al săptămânalului „Acțiunea Buzăului”, Pompiliu Ionescu, însoțit de *fratele Pâslaru* (George Pâslaru, directorul publicației n.n.), *ocasional fotoreporter*, au făcut un amplu reportaj, intitulat sugestiv *Bănceanca, satul cu oameni...oacheși* și subtitlul: *Un sat uitat de Dumnezeu și prefectură etc.* Iată ce a ținut să transmită el cititorilor:

³² *Ibidem*, p. 11.

(...) Câți dintre buzoieni s-au întrebat vreodată unde este satul Bănceanca, sat unde trebuie să se găsească mulți țigani, sau, cum le zice pe numele hăl mare, romi. (...) Bănceanca se află la marginea de nord-vest a Simileșcei, lizieră care servește de bază de plecare în instrucția militarilor. Pe hartă e greu de găsit, la prefectură nu există în catalogul satelor și comunelor. Din punct de vedere administrativ, deci, Bănceanca este inexistentă. Din punct de vedere sociologic însă, Bănceanca nu numai că există, dar ceva mai mult, ar putea servi drept obiect pentru o monografie ce n-ar fi lipsită de interes și de pitoresc, rar și impresionant.

Cu trăsura sau automobilul ajungi foarte iute la Bănceanca, dacă nu a plouat. Înghiți doar ceva praf, te deranjezi la stomac din cauza hârtoapelor naționale și atât. Intrarea unui vehicol modern în sat este un eveniment cu totul neașteptat. În alegeri, când demagogii cutreieră toate coclaurile, Bănceanca este totuși uitată. În ziua votării, electorii de la Bănceanca sunt aduși cu jandarmii, votează conform ordinului patului de pușcă și pe urmă se întorc la vetrele lor, bucușori că au scăpat teferi...

Șoseaua, când ne-am dus noi, părea proastă ca orice șosea din județ. Praf mult și gropi. Pe margini păsări și animale moarte, parcă ar fi fost în oraș la noi, în șanțurile făcute de primărie la Obor... Populația este formată integral din romi săraci, de meserie, din tată-n fiu comercianți de vechituri, de mărunțișuri, cărămidari sau fierari. În zilele de târg, joia mai ales, oborul de vite și de cereale este plin de acești negustori. Ace, bolduri, ață de cusut, piepșeni, brice, bricege, nasturi, săpun, șireturi, copci, oglinjoare etc. sunt obiectele principale care umplu tarabele ambulante agățate de gât și plimbate din Bănceanca la Buzău, la târg și din târg înapoi acasă. (...) Iar după ce se termină târgul, după ce clienții se răresc de tot sau nu mai apar deloc, negustorii noștri pleacă spre casă cinstindu-se din loc în loc, bătându-se puțin, sau, dacă sunt mai stilați, numai se înjură.

Nevestele lor cară din obor coceni de porumb pentru foc, ducând sarcinile în cârcă. Alteori ele umblă cu traista pentru ca să poată duce și copilul în locul sarcinii de coceni.

(...) Bănceanca are un aspect absolut aparte: droaie de câini înhăitați, tolăniți sau „în doi”, copii (puradeii) în pieile goale sau în cămașă, copăi agățate de pereții de pământ, sau cofe vărsate, băltoace mici în fața caselor, sau, mai rar, porci tolăniți filosofic în noroi, case cu uși „în construcție” și cu toale în ferestre sau cu hârtie multicoloră, dar mai ales roșie; câte un baros alături de o pereche de foale înseamnă că locatarul este mare meșter potcovar.

(...) Oacheșii din Bănceanca au biserică și (...) cimitir. (...) I-am întrebat de Calinic Șerboianu, fruntașul romilor bucureșteni, unii dintre interlocutorii mei dădeau din umeri, alții se uitau în altă parte, alții clipeau. Iar la

întrebarea dacă au auzit de romi mi s-a răspuns: N-am auzit. Pe la noi nu-i așa ceva...

(...) Și amintindu-mi că Buzăul este fieful electoral al actualului ministru al Instrucțiunii, i-am întrebat unde învață puradeii. Mi s-a răspuns: sunt vreo două sute de copii, dă școli n-avem să învățăm, că n-avem bani ! (...) Știu prea bine că d. ministru al școlii naționale este d. dr. C. Angelescu, care ar putea foarte bine să facă la un fel cu copiii din Bănceasca. A ajutat d-sa multe generații de elevi, mai mult sau mai puțin cu tragere de inimă la învățătură, să ajute și pe acești nenorociți desculți și goi...

(...) Un sat sărac, uitat acolo în marginea comunei Simileasca și totuși acest sat poate fi socotit un veritabil document sociologic. Mulți dintre locuitori sunt limitați... Unii însă au o inteligență scânteietoare, numai că această inteligență se pierde la jocuri de noroc, în hoții și altele, nefiind canalizată pe căi bune. Un sat sărac... unde poate va descinde cineva din fruntea treburilor județului, pentru a aduce o cât de mică alinare, edilitară măcar, Țiganilor de la Bănceasca, țigani care trăiesc în mizerie, izolați și uitați, dacă nu chiar necunoscuți.

Anii celui de-al doilea război mondial au însemnat și pentru rromii de la Buzău o perioadă de frustrări și suferințe, o parte dintre aceștia, în special cei nomazi, fiind adunați și duși departe, pe meleaguri străine și neprimitoare, în Transnistria, mulți aflându-și sfârșitul în lungul și chinuitorul periplu spre o destinație sinonimă astăzi cu holocaustul. Cei care s-au întors își aminteau cu groază suferințele îndurate, despăgubirile primite, mult prea târziu de unii, nefiind în măsură decât a compensa, în parte, zilele de groază, umilințe și suferințe din acei ani. Au revenit pe meleagurile de unde fuseseră smulși cu brutalitate, reluându-și traiul lor boem, alături de comunitățile care-i acceptaseră dintotdeauna, cu bunele și relele lor.

Și este interesant că ideea din 1934 a reporterului Pompiliu Ionescu, despre posibilitatea unei cercetări sociologice în zona ocupată de rromi s-a materializat în secolul XXI, când la Buzău a sosit cercetătorul francez Samuel Delepine, spre a culege datele necesare pentru teza sa de doctorat, care, pe lângă comunitățile urbane de rromi din București (Ferentari) și Timișoara (Fratelia), a avut în vedere și rromii din Simileasca, concluziile fiind comunicate în cadrul unui simpozion internațional organizat în mai 2005 la Buzău. Datele statistice confirmă că populația rromă reprezintă 10 % din numărul locuitorilor municipiului, constituind cea mai mare concentrație de membri ai acestei etnii din sud-estul țării. Datele recensământului din 2002 arată că la Buzău erau 5579 rromi, aceasta în situația în care nu toți și-au declarat real apartenența la etnie. Iar în privința situației materiale există o

discrepanță între cei cu locuințele în Aleea Grădinilor, care sunt foarte săraci și o mare parte dintre cei din Simileasca care se ocupă cu comerțul.

La nivelul județului au fost înregistrați 33.642 locuitori de etnie romă, din care 14.429 (42,4 %) în mediul urban și 19.348 (57,6%) în mediul rural. Unii au declarat că nu au nici o meserie, alții că sunt agricultori, zidari, mecanici, sudori, cărămidari, spoitori, lăutari ș.a.³³.

În prezent, ca peste tot în țările Uniunii Europene, din care de la 1 ianuarie 2007, face parte și România, se pune cu mai mare acuitate problema integrării membrilor acestei minorități, destul de numeroasă, din județul nostru, prin acces, în anumite condiții, la educație și piața muncii. Pentru aceasta este nevoie de informații certe, astfel că se lucrează la întocmirea, pentru toți, a documentelor de identitate, alfabetizarea celor care nu au urmat cursurile școlare, asigurarea unor condiții normale de locuit și accesul la proprietate, strategie elaborată de Guvernul României în parteneriat cu organizațiile de romi.

THE GYPSIES (ROMA PEOPLE) OF BUZĂU

Abstract

The study evaluates a controversial ethnic community, with its good and bad, from the first information about this within the county territory until today.

There are references to their status, according to the ownership, the social organization in their daily lives, and the problems they faced.

Also, there are details about their evolution from nomads to the establishment situation in rural areas, especially in towns and cities, to their nowadays lifestyle.

---

³³ „Opinia”, marți, 10 ianuarie 2006, p. 8.